

Ks. Józef Wroceński SCJ

KONCEPCJA PRAWNA DIECEZJALNEJ RADY DUSZPASTERSKIEJ

Wstęp

W wyjaśnianiu pochodzenia rady duszpasterskiej nie ma potrzeby sięgania ani do Pisma św., ani do Tradycji Kościoła, by tam szukać genezy i niewątpliwej motywacji dla tej stosunkowo młodej instytucji kościelnej. Koncepcja rad duszpasterskich nie jest więc podyktowana starożytną tradycją, ani naturą duszpasterstwa diecezjalnego. Zrodziła się ona na Soborze Watykańskim II, a ściślej mówiąc kilkanaście lat przed jego rozpoczęciem, w miarę budzenia się ruchu apostołstwa świeckich oraz procesu pogłębiania teologii laikatu¹, a więc jako odpowiedź na potrzeby czasów współczesnych. Wszyscy ochrzczeni stanowią Lud Boży i są wezwani do wzięcia udziału w misji powierzony Kościołowi². Wszyscy też stanowią Lud Kapłański, jednak na różne sposoby uczestniczą w kapłaństwie Chrystusa. Wierni świeccy uczestniczą w kapłaństwie powszechnym, zaś w kapłaństwie ministerialnym mają udział biskupi, prezbiterzy i diakoni³. To właśnie im została zlecona bezpośrednia posługa duszpasterska, czyli nauczanie, uświęcanie i kierowanie Ludem Bożym. Taką właśnie posługę, jak również związaną z nią władzę Chrystus powierzył nie całej społeczności wiernych, ale pasterzom na mocy konsekracji i poprzez misję kanoniczną⁴. W Kościele partykularnym pierwszym odpowiedzialnym za duszpasterstwo i nim kierującym jest więc biskup diecezjalny. Biskupi diecezjalni są tymi pasterzami, którzy kierują powierzonymi sobie poszczególnymi Kościołami jako zastępcy i legaci Chrystusa⁵. Jednakże tak określona konstytucja Kościoła nie wyklucza możliwości służenia pomocą biskupowi przez wiernych. Ponadto między różnymi kategoriami osób w Kościele, którzy są wezwani do wspólnego i odpowiedzialnego udziału w

¹ Uwieńczeniem tego procesu są postanowienia Konstytucji *Lumen Gentium*, szczególnie nr 33, a zwłaszcza Dekretu o apostołstwie świeckich *Apostolicam actuositatem*, który w wielu miejscach wskazuje rolę i zadania świeckich w Kościele, szczególnie nr 7, 8, 13, 14, 16, 29.

² Por. Konstytucja *Lumen Gentium*, nr 1; KPK, kan. 204.

³ Por. tamże, nr 10; KPK, kan. 207.

⁴ Por. tamże, nr 21 oraz *Nota explicativa praevia*, nr 2.

⁵ Por. tamże, nr 27.

misji mu powierzonej, powinien być ciągle aktualny dialog zapewniający harmonijną realizację ich powołania. Wszyscy wierni mają możliwość, a niekiedy nawet obowiązek ujawniania swojego zdania w sprawach, które dotyczą dobra Kościoła⁶. Z tych też racji w strukturze Kościoła partykularnego pojawiły się instytucje dialogu i współpracy. Do nich zaliczyć trzeba diecezjalną radę duszpasterską.

I. Ustanowienie rady duszpasterskiej

Potrzebę i pożytek istnienia w diecezjach rad duszpasterskich dostrzegł Sobór Watykański II, który w sposób wyraźny i zobowiązujący zalecał ich ustanawianie: „Bardzo pożądaną jest rzeczą, by w każdej diecezji utworzono osobną Radę Duszpasterską z samym biskupem diecezjalnym na czele, w której by uczestniczyli specjalnie dobrani duchowni, zakonnicy i świeccy. Zadaniem tej Rady będzie śledzenie i przemyślenie wszystkiego, co ma związek z duszpasterskimi pracami oraz wyciągnięcie z tego praktycznych wniosków”⁷. Wprawdzie tego rodzaju zalecenie nie miało charakteru bezwzględnej nakazu, ale też nie mogło być traktowane jako całkowicie fakultatywne⁸. Takie też stanowisko prawodawcy zostało podtrzymane w dokumentach prawodawstwa posoborowego⁹.

W obowiązującym Kodeksie Prawa Kanonicznego, w kan. 511 znajdujemy jakby kontynuację posoborowego stanowiska prawodawcy w sprawie ustanowienia rady duszpasterskiej. Treść cytowanego kanonu nie posiada wprawdzie formy rygorystycznego nakazu, ani też nie została wyrażona w formie usilnego życzenia, ale nie ma również charakteru fakultatywnego. Powinna ona być ustanowiona w tych diecezjach, w których okoliczności duszpasterskie na to wskazują. Inaczej mówiąc jeśli potrzeby duszpasterskie diecezji wymagają jej powołania wówczas biskup diecezjalny jest zobowiązany ustanowić radę duszpasterską¹⁰. W tym kontekście przepis

⁶ Por. tamże, nr 37; KPK, kan. 212 § 3.

⁷ Dekret *Christus Dominus*, nr 27.

⁸ Por. T. Pawluk, *Diecezjalna Rada Duszpasterska w świetle Nowego Kodeksu Prawa Kanonicznego*, *Prawo Kanoniczne* 28/1985/ nr 1-2, s. 74.

⁹ Por. *Paulus VI, Motu proprio Ecclesiae Sanctae*, I, 16, 17 # 1 i III, 20, AAS 58/1966/766 i 787; *Synodus Episcoporum, De Sacerdotio ministeriali*, p. 2a, II, n. 3, AAS 63/1971/921; *Kongregacja Spraw Duchowieństwa, List Okólny Omnes christifideles*, tekst polski w: *Posoborowe Prawodawstwo Kościelne /PPK/*, zebrał E. Szafrowski, t. VII, z. 1, Warszawa 1977, s. 231-249 /cytowany dokument w całości został poświęcony diecezjalnej radzie duszpasterskiej/; *Kongregacja Biskupów, Dykretorium Ecclesiae imago*, n. 204, tekst polski w: *PPK*, t. VI, z. 1, s. 291-293.

¹⁰ Por. E. Szafrowski, *Podręcznik Prawa Kanonicznego*, t. II, Warszawa 1985, s. 188; R. Page, *Les Eglises particulières. Leurs structure de gouvernement selon le Code de droit canonique de 1983*, Montreal 1985, s. 184; J. Wroceński, *Diecezjalna Rada Duszpasterska...*, *Prawo Kanoniczne* 34/1991/ nr

kan. 511 ma formę nakazu, który został złagodzony przez wprowadzenie klauzuli, że niekiedy niesprzyjające warunki duszpasterskie mogłyby uwolnić biskupa od obowiązku ustanowienia rady w diecezji¹¹. Można tu mieć na uwadze struktury terytorialne zrównane z diecezją, czy też diecezje o małej liczbie wiernych, słabo zorganizowane. Trudno jednak mówić o niesprzyjających warunkach w diecezjach zorganizowanych, a zwłaszcza wielkich pod względem liczebnym.

Ustanowienia rady duszpasterskiej w Kościele partykularnym domaga się przede wszystkim wielość i złożoność problemów spotykanych we współczesnym duszpasterstwie, które można rozwiązywać jedynie po wieloaspektowej analizie i przy współudziale szerszego kręgu wiernych. Nadto koncepcja rady duszpasterskiej harmonizuje z ciągle wzrastającym wśród wiernych poczuciem odpowiedzialności za Kościół i nową ewangelizację.

II. Zadania rady.

Zadania rady duszpasterskiej zostały ukazane bardzo ogólnie w kan. 511. Do tych zadań należy przede wszystkim śledzenie i przemyślenie tego wszystkiego, co ma związek z pracami duszpasterskimi w diecezji oraz przedkładanie wniosków dotyczących tych prac. Takie ujęcie zadań omawianej instytucji pochodzi od Soboru Watykańskiego II. Prawodawca kodeksowy zadania te lekko zmodyfikował zastępując soborowe wyrażenie: wyciąganie praktycznych wniosków na kodeksowe: przedkładanie praktycznych wniosków zobowiązując w ten sposób radę do większej aktywności. To ogólne przedstawienie zadań rady sugeruje, iż prawodawca pozwala, aby szczegółowe określenia w tej materii znalazły w statutach poszczególnych rad, uwzględniających specyfikę i sytuację pastoralną danej diecezji. Rada rozpatrywać więc powinna sprawy przedłożone przez biskupa diecezjalnego, który jest jedynym nauczycielem wiary w diecezji, lub też sprawy zaproponowane przez członków rady i zaakceptowane przez biskupa¹². Jest rzeczą wskazaną, aby rada duszpasterska opracowała katalog spraw, które w najbliższym czasie powinny być przedyskutowane¹³.

3-4, s. 106; J. Dyduch, *Diecezjalna Rada Duszpasterska i Rada Kapłańska*, Prawo Kanoniczne 27/1984/ nr 3-4, s. 61.

¹¹ Por. T. Pawluk, *Diecezjalna Rada Duszpasterska...*, Prawo Kanoniczne 28/1985/ nr 1-2, s. 75; Tenże, *Prawo Kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II*, t. II, Olsztyn 1986, s. 252.

¹² Por. List Okólny *Omnes Christifideles*, nr 9. Cytowany dokument zawierał interesującą wskazówkę dotyczącą zakresu tych spraw. Rada mogłaby więc nieść biskupowi pozytywną pomoc czyniąc propozycje i sugestie odnośnie inicjatyw misyjnych, katechetycznych i apostolskich oraz w kwestii

Należy zauważyć, że zgodnie z postanowieniem kan. 511 zakres zadań rady duszpasterskiej dotyczy diecezji. Wynika z tego, iż prawodawca chce uniknąć, przynajmniej obecnie tworzenia rad duszpasterskich na szczeblu międzydiecezjalnym: narodowym, regionalnym, prowincjalnym. W realizacji swoich zadań rada nie powinna wykraczać poza terytorium diecezji.

III. Członkostwo w radzie

Prawodawca odwołując się do zaleceń Soboru Watykańskiego II¹⁴ określa skład osobowy rady duszpasterskiej w kan. 512 § 1. Najpierw stwierdza, że powinna składać się ona „z wiernych pozostających w pełnej wspólności z Kościołem katolickim”. Tak sformułowana norma, wykluczająca reprezentantów innych religii ze składu rady, nie oznacza iż problemy ekumeniczne są obce dla rady, wszak troska pasterska biskupa diecezjalnego obejmuje wszystkich diecezjan¹⁵. Wydaje się więc, iż rzeczą wielce pożyteczną byłoby zapraszanie przynajmniej na niektóre posiedzenia rady wyznawców innych religii jako obserwatorów celem wspólnego poszukiwania coraz to lepszych rozwiązań problemów ekumenicznych¹⁶. Należy zaznaczyć, że sformułowanie kanonu, chociaż wprost nie zostało powiedziane, nie odbiera członkostwa w radzie dla wiernych przynależących do innych, niż łaćniński, katolickich obrządków¹⁷.

Zgodnie z postanowieniem cytowanego kanonu rada duszpasterska składa się z trzech kategorii wiernych: duchownych, członków instytutów życia konsekrowanego i przede wszystkim wiernych świeckich. Duchowni, czyli biskupi – koadiutor, pomocniczy i pozostali tytularni, prezbiterzy oraz diakoni mają oczywisty powód do członkostwa w radzie, ponieważ uczestniczą wraz z biskupem diecezjalnym w tym samym kapłaństwie i posłudze Chrystusa. Zwłaszcza prezbiterów, tak diecezjalnych jak i zakonnych biskupi powinni uważać za swoich braci i chętnie ich słuchać, zasięgać rady i rozmawiać z nimi o tym, co dotyczy potrzeb pracy duszpasterskiej¹⁸.

podnoszenia poziomu formacji doktrynalnej, w ożywianiu życia sakramentalnego wiernych, a także wspierania działalności duszpasterskiej duchownych w różnych środowiskach i regionach diecezji.

¹³ Por. T. Pawluk, *Diecezjalna Rada Duszpasterska...*, Prawo Kanoniczne 28/1985/ nr 1-2, s. 80-81.

¹⁴ Por. Dekret *Christus Dominus*, nr 27.

¹⁵ Por. KPK, kan. 383.

¹⁶ Por. J. Wroceński, *Diecezjalna rada duszpasterska...*, Prawo Kanoniczne 34/1991/ nr 3-4, s. 108.

¹⁷ Bardziej precyzyjne postanowienie w tej materii zawierało *Motu proprio Ecclesiae Sanctae*, I, 16 § 5, w którym prawodawca zalecał aby tam gdzie na to wskazuje sytuacja religijna rada miała charakter międzyobrzędkowy.

¹⁸ Por. Dekret *Presbyterorum Ordinis*, nr 7.

Kolejną kategorię wiernych stanowią członkowie instytutów życia konsekrowanego, czyli członkowie instytutów zakonnych, którzy poświęcili się Bogu poprzez profesję rad ewangelicznych oraz członkowie instytutów świeckich, którzy żyjąc w świecie praktykują rady ewangeliczne. Prawodawca nic nie wspomina o wiernych przynależących do stowarzyszeń życia apostołskiego¹⁹. Ich członkostwo w radzie duszpasterskiej będzie więc uzależnione od tego czy są duchownymi czy też wiernymi świeckimi.

W szczególny sposób prawodawcy zależy, aby w radzie mieli swój udział wierni świeccy²⁰. Prawo udziału wiernych świeckich w radzie znajduje swoje potwierdzenie w eklezjologii Soboru Watykańskiego II i zostało podkreślone w Kodeksie²¹.

Sposób powoływania członków rady duszpasterskiej pozostawił prawodawca w gestii biskupa diecezjalnego. Wszyscy oni otrzymują swój mandat właśnie od biskupa. W statucie rady, zatwierdzonym przez tegoż biskupa może być przyjęty np. sposób wzorowany na procedurze określania członkostwa w radzie kapłańskiej, a więc część kandydatów /określona przez biskupa/ mogą wyłaniać wybory regionalne lub środowiskowe, część będzie wchodziła z urzędu i wreszcie jakaś część z nominacji biskupa diecezjalnego²².

Biskup diecezjalny powinien zadbać o reprezentatywność rady duszpasterskiej stąd też ważną kwestią, oprócz sposobu powoływania jej członków, są kryteria według których należy ich wyłaniać. Rada powinna być reprezentacją całej wspólnoty diecezjalnej. Kryteriów tych dostarczają zasady określone przez prawodawcę. W radzie powinni znaleźć się przedstawiciele różnych regionów diecezji, warstw społecznych i zawodów, a także przedstawiciele różnych zaangażowań apostołskich realizowanych indywidualnie bądź zbiorowo²³. Kandydaci do rady winni odznaczać się niezachwianą wiarą, dobrymi obyczajami i roztropnością²⁴.

¹⁹ Por. KPK, kan. 512 § 1; kan. 710.

²⁰ Kongregacja Spraw Duchowieństwa w Liście Okólnym *Omnes Christianifideles* w nr 7 zalecała, aby większość członków rady duszpasterskiej stanowili wierni świeccy, ze względu na fakt, iż stanowią oni przeważającą część wspólnoty diecezjalnej.

²¹ Por. KPK, kan. 228 § 2.

²² Można wskazać jeszcze inne rozwiązania dotyczące wyłaniania członków rady duszpasterskiej np. biskup diecezjalny kieruje prośbę do rady kapłańskiej, do instytutów życia konsekrowanego i innych gremiów, aby te delegowały członków do rady, albo też parafialne rady duszpasterskie złączone w ramach dekanatu lub regionu wybierają swoich delegatów /por. R. Page, *Les Eglise particuliers...*, s. 192/.

²³ Por. KPK, kan. 512 § 2.

²⁴ Por. KPK, kan. 512 § 3.

Powoływanie członków rady odbywa się nie na zasadzie ścisłej sprawiedliwości, lecz na zasadzie pewnej stosowności²⁵. Biskup powinien zadbać o to, aby rada duszpasterska nie tylko była reprezentatywna, ale przede wszystkim o to, aby jak najowocniej wypełniała swoje zadania dla dobra diecezji, tzn. dostarczała roztropnej rady w sprawach duszpasterskich. Członkowie rady nie mogą działać jako przedstawiciele wybrani do strzeżenia interesów grup, które reprezentują, ani też rada nie może stać się federacją różnych ruchów diecezjalnych, sektorów zaangażowań apostołskich.

Diecezjalna rada duszpasterska z natury swej jest organem stałym, jednakże w odniesieniu do członków posiada charakter kadencyjny. Czas trwania kadencji jej członków określa statut rady. Nie powinien to być czas ani zbyt krótki, ani też zbyt długi. Wydaje się, iż okres trzyletni jest najbardziej stosowny.

W sytuacji wakatu stolicy biskupiej rada duszpasterska przestaje działać. Nowy biskup może skład rady potwierdzić w całości lub w części, albo też na nowo ją ukonstytuować, niezależnie od upływu kadencji.

IV. Kompetencja rady

Rada duszpasterska wykonuje swoje zadania pod władzą biskupa²⁶, biskup też określa sposób powoływania jej członków²⁷, on także wydaje dla niej statuty²⁸. Autorytet rady jest więc całkowicie podporządkowany autorytetowi biskupa diecezjalnego, stąd też posiada ona jedynie głos doradczy. Do wyłącznej kompetencji biskupa diecezjalnego należy zwoływanie rady, przewodniczenie jej posiedzeniom oraz zatwierdzanie i publikowanie wniosków praktycznych przedłożonych przez radę²⁹. Przedkładane wnioski mają więc walor propozycji i sugestii. Biskup jest całkowicie wolny w kwestii ich akceptacji. Konsultacja biskupa z radą jest także fakultatywna. Zwołuje on radę zależnie od potrzeb duszpasterskich, nie rzadziej jednak niż jeden raz w roku³⁰. Wydaje się jednak, iż biskup zależnie od okoliczności powinien konsultować swoją radę przed podjęciem ważniejszych decyzji w sprawach duszpasterskich. Dobrze funkcjonująca rada może z pewnością przyczynić się do skuteczniejszego oddziaływania

²⁵ Por. T. Pawluk, *Diecezjalna Rada Duszpasterska...*, Prawo Kanoniczne 28/1985/ nr 1-2, s. 77.

²⁶ Por. KPK, kan. 511.

²⁷ Por. KPK, kan. 512.

²⁸ Por. KPK, kan. 513 § 1.

²⁹ Por. KPK, kan. 514 § 1.

³⁰ Por. KPK, kan. 514 § 2.

duszpasterskiego. Dzięki niej ogólnodiecezjalne działania duszpasterskie będą miały charakter bardziej demokratyczny, angażujący i odpowiedzialny, gdyż nie będą narzucane odgórnie, lecz dzięki inspiracji oddolnej staną się udziałem całego Ludu Bożego diecezji, jego aspiracji i potrzeb duchowych.

Rada duszpasterska została powołana w celu współpracy z biskupem diecezjalnym, nie zaś w celu ograniczenia jego władzy. Biskup zachowuje przysługującą mu z prawa Bożego pełną i zwyczajną władzę pasterzowania w powierzonym mu Kościele partykularnym. Powinien on też mieć na uwadze, że korzystanie z rad nie przekreśla autonomii jego urzędu.

V. Statut rady

Diecezjalna rada duszpasterska powinna mieć swój statut wydany przez biskupa diecezjalnego. Statut powinien określać naturę, cel, sposób powoływania członków, ich liczbę, czas trwania ich mandatu, organizację wewnętrzną i działanie rady. Powinien on zawierać wszystkie konieczne elementy, aby powstał prawdziwy obraz tej instytucji w życiu diecezji. Zależnie od okoliczności i miejsca statut powinien przewidywać szczegółowe rozwiązania strukturalne a także zagwarantować efektywność ich działania.

VI. Współdziałanie rady duszpasterskiej z innymi organami doradczymi w diecezji

Zadania i działalność wielu organów doradczych funkcjonujących w diecezji /rada kapłańska, kolegium konsultorów, komisje diecezjalne, rada ekonomiczna, rada duszpasterska/ a także instytucji wspomagających biskupa /kuria biskupia, dziekani/ mogą wzajemnie zachodzić na siebie. Tymczasem ich działalność powinna się uzupełniać, a nie wykluczać. Istnieje więc potrzeba uregulowania ich wzajemnych relacji. Ścisłych granic w tej materii nie da się określić, można jednak wytyczyć granice ogólne³¹. Już prawodawca posoborowy zwracał uwagę na potrzebę współpracy i skoordynowanie działania zwłaszcza rady duszpasterskiej i rady kapłańskiej³². Nowy Kodeks określa współdziałanie tych instytucji w ten sposób, że rozgranicza ich kompetencje. Następnie postanawia, że obydwu radom przewodniczy biskup diecezjalny, który ustanawia dla nich statuty i kieruje ich pracami dla dobra diecezji³³. Współpracy obydwu rad domaga się

³¹ Por. T. Pawluk, *Diecezjalna Rada Duszpasterska...*, Prawo Kanoniczne 28/1985/ nr 1-2, s. 81-82; J. Dyduch, *Rada Duszpasterska...*, Prawo Kanoniczne 27/1984/ nr 3-4, s. 72-76.

³² Por. Motu proprio *Ecclesiae Sanctae*, I, nr 17 § 1.

³³ Por. KPK, kan. 496; 500; 513 § 1; 514 § 1.

także nie tylko ich natura lecz także powierzenie im przez prawodawcę pewnych wspólnych funkcji szczegółowych.

Podobna relacja zachodzi między radą duszpasterską a kolegium konsultorów, z tym jednak, że niektóre czynności kolegium konsultorów mają charakter ściśle jurysdykcyjny. Nic jednak nie stoi na przeszkodzie, aby rada duszpasterska jakby wstępnie przedstawiała biskupowi także te propozycje, których wprowadzenie w życie wymaga aktu jurysdykcyjnego.

Współpraca rady duszpasterskiej jest możliwa i zalecana również z innymi instytucjami doradczymi czy wspomagającymi biskupa w jego posłudze. Ta współpraca powinna się realizować między radą a kurią biskupią, szczególnie jej wydziałem duszpasterskim. Najogólniej można powiedzieć, że kuria biskupia jest nie tylko organem wykonawczym biskupa czy też stróżem prawa, ale też w pewnym sensie organem duszpasterskim wspierającym biskupa w jego pasterskiej posłudze³⁴. Wydaje się, iż zgodnie z wytycznymi ustawodawstwa powszechnego wszystkie diecezjalne instytucje doradcze powinny ze sobą współpracować jako organy sobie niepodporządkowane tylko podległe biskupowi diecezjalnemu niosąc mu pomoc w duszpasterstwie, unikając jakiegokolwiek dominacji. Zacieśnianiu tej współpracy mogłyby służyć wspólne posiedzenia przynajmniej niektórych z nich, wymiana materiałów, wzajemne konsultacje.

Zakończenie

Diecezjalna rada duszpasterska jako organ doradczy biskupa diecezjalnego ma szansę nawiązać ścisły dialog wszystkich wiernych ze swoim pasterzem i stać się instytucją wzajemnej współpracy. Dobrze funkcjonująca rada może przynieść wielkie korzyści duszpasterskie. Jest ona w stanie przemyśleć i rozwiązać niejeden problem diecezjalny. W radzie są potrzebni ludzie odpowiedzialni i roztropni. Normy prawne dotyczące tej instytucji zawarte w Kodeksie dotyczą tylko spraw najważniejszych pozostawiając prawu partykularnemu unormowanie wielu kwestii wynikających z realiów danej diecezji. Prawo soborowe i posoborowe jest bogatym źródłem uzupełniającym zbyt ogólne przepisy kodeksowe i punktem odniesienia dla prawodawcy partykularnego przy sporządzaniu statutu.

³⁴ Por. Dekret *Christus Dominus*, nr 27.